

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน
ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต
The Local History and Culture of the Thalang Ban Don
Community in Thep Krasattri Sub-district, Thalang District,
Phuket

จารุณี คงกุล^{1*}

Jarunee Khongkun

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University

*Corresponding Author

ได้รับบทความ: 27 สิงหาคม 2568

ปรับปรุงแก้ไข: 15 พฤศจิกายน 2568

ตอบรับตีพิมพ์: 21 มกราคม 2569

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน จำนวน 9 คน โดยเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 5 ปี มีความรู้ ความเข้าใจในบริบทพื้นที่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของชุมชนเมืองกลางบ้านดอน

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและมีความสำคัญต่อจังหวัดภูเก็ต โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีบทบาทสำคัญทางการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีบุคคลสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความศรัทธาทางศาสนาของชุมชน สำหรับวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน อย่างชัดเจนในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา และประเพณี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์และธรรมชาติพึ่งพากัน มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ มนุษย์รู้จักการปรับตัวและอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือเพื่อประกอบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าทางมรดกท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่อดีต และเพื่อส่งเสริมกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต เพื่อนำองค์ความรู้มาสนับสนุนการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ชุมชน, วัฒนธรรมท้องถิ่น, เมืองกลางบ้านดอน, จังหวัดภูเก็ต

Abstract

This research aimed to study the history and local culture of the Thalang Ban Don community in Thap Krasattri Sub-district, Thalang District, Phuket Province. Utilizing a qualitative approach, data were collected through documentary research and semi-structured interviews with nine key informants, including community leaders, residents, local experts, and scholars. All participants had resided in the community for at least five years

and possessed deep insights into the area's context, history, culture, and tourism. The findings revealed that the Thalang Ban Don community has a long-standing history of significance to Phuket. During the late Ayutthaya period, specifically under the reign of King Borommakot, the community played a pivotal role in administration, economics, and society. Key historical figures further illustrate the profound connection between the community's history, culture, and religious faith. Regarding local culture, the community exhibits a distinct identity rooted in its beliefs, local wisdom, and traditions. These elements reflect the reciprocal relationship between humans and nature, where people utilize natural resources while adapting to and coexisting with the environment. The knowledge gained from this study can serve as a basis for seeking budgetary support from various agencies to organize historical and cultural activities, promote tourism, or establish a local history and culture learning center in Thalang District. Such initiatives aim to enhance community awareness of their local heritage and support groups dedicated to historical and cultural preservation for sustainable tourism development.

Keywords: Community History, Local Culture, Thalang Ban Don Community, Phuket Province

บทนำ

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญภายในชุมชนหรือสังคม โดยเป็นสิ่งดั้งเดิมมีเรื่องราวมายาวนานตั้งแต่เรื่องของมนุษย์ที่มีประวัติของตนเอง จนเมื่อมนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มจึงกลายเป็นสังคมประเทศชาติซึ่งมีประวัติศาสตร์ส่วนรวมในแง่ของสังคมประวัติศาสตร์จึงเป็นอดีตซึ่งเป็นตัวอย่างหรือบทเรียนนำไปสู่ออนาคต สังคมจึงเรียนรู้จากอดีตได้ ดังนั้นประวัติศาสตร์แม้จะเป็นเรื่องของเมื่อวาน แต่เกี่ยวข้องกับปัจจุบันนี้เพื่อเดินทางไปสู่วันพรุ่งนี้ ประวัติศาสตร์จึงเชื่อมมิติของกาลเวลาตั้งแต่อดีตสู่ปัจจุบันจนถึงอนาคต (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 17-18) ในระยะหลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการสูง แต่ส่วนใหญ่แล้วยังได้รับอิทธิพลจากประวัติศาสตร์ชาตินิยม และเป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นว่าชุมชนหรือชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เข้าใจเมืองไทย มากกว่าจะมุ่งแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อนของท้องถิ่น ชุมชน หรือชาติพันธุ์นั้น ๆ

จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ เพราะจังหวัดภูเก็ตมีประวัติศาสตร์ยาวนาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์มีการค้นพบหลักฐานจำนวนมาก เช่น ขวานหิน มีด ครก เป็นต้น (จารุณี คงกุล, 2565: 71) นอกจากนั้นบางพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตยังเกิดเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น ศักดิ์กลาง ศักดิ์อ้อย การทำเหมืองแร่ดีบุก เป็นต้น ดังนั้นหลาย ๆ พื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตจึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แต่ผู้วิจัยพบว่าบางพื้นที่ขาดการศึกษา การจดบันทึก และการรวบรวมข้อมูลเก็บไว้ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้และรับทราบความสำคัญที่เกิดขึ้น ซึ่งหากทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดภูเก็ตไว้จะทำให้มีแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ต และสามารถส่งต่อไปยังพื้นที่อื่นที่มีความเกี่ยวข้องกันได้

จากสภาพดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความสำคัญต่อจังหวัดภูเก็ตมาตั้งแต่อดีต กล่าวคือ เป็นพื้นที่ทำการค้า เป็นเส้นทางเดินทัพของพม่า เป็นต้น (จารุณี คงกุล, 2565: 73) โดยการศึกษานำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสาน และทำนุบำรุงประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ในสังคม อันเป็นสิ่งสำคัญของจังหวัดภูเก็ต อีกทั้งทำให้ผู้คนในสังคมปัจจุบันตระหนักและเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมทั้งเป็นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ตไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อต่อยอดไปสู่การส่งเสริมมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก แล้วนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ แล้วจึงนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยนี้ประชากร คือ บุคคลที่อยู่ในชุมชนเมืองกลางบ้านดอน มีความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผู้มาเยือน เช่น นักท่องเที่ยว และกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลแบบมีจุดมุ่งหมาย โดยร่วมกับชุมชนเจาะจงคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม มีความรู้ความเข้าใจในบริบทพื้นที่ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน

2. สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล คือ ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured) ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน โดยมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญกับหัวข้อที่ทำการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา และข้อคำถามให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของงานวิจัย โดยผลการประเมิน พบว่า แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับอยู่ระหว่าง 0.66-1.00 จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data sources) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data sources) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data sources) เป็นการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน รวมถึงข้อมูลที่ได้จากหนังสือ เอกสาร บทความในวารสาร บทความวิชาการ บทความออนไลน์ รายงานการวิจัย เป็นต้น

4.2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data sources) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้กลุ่มตัวอย่าง โดยเริ่มต้นจากการประสานงานกับตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนเพื่อนัดหมายการสัมภาษณ์ โดยเริ่มต้นจากการความคุ้นเคย การสร้างสัมพันธ์ที่ดี แจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษา และทำการแนะนำตัว จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อสังเกตการณ์ พูดคุย และสัมภาษณ์เกี่ยวกับหัวข้อที่ต้องการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน และ

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน พร้อมทั้งการบันทึกข้อมูลที่ได้รับจากนั้นผู้วิจัยจึงทำการทบทวนข้อมูลเพื่อนำมาสรุปผล และวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หลังจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเนื้อหาในภาพรวม โดยจัดเป็นหมวดหมู่และเชื่อมโยงประเด็นในการศึกษา เพื่อให้เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยที่กำหนดไว้ แล้วนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ตในรูปแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนเป็นชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต เหตุที่เรียกว่า บ้านดอน เพราะบริเวณนี้มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายเกาะ เป็นที่ราบสูง มีคลองเสนโพธิ์ขนาดใหญ่เชื่อมกับทะเล บริเวณหาดลายันมีน้ำล้อมรอบและน้ำท่วมไม่ถึง ในพื้นที่บ้านดอนมีการทำนา ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนเป็นช่วงที่ข้าวออกรวง ทำให้พื้นที่รอบเกาะบ้านดอนเป็นสีทองอร่าม ทำให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนเมืองกลางบ้านดอนในการเกี่ยวข้าว นอกจากนี้ในพื้นที่บ้านดอนยังมีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ เป็นต้น และมีการร่อนแร่ดีบุกบริเวณเขาล้อม (ณรงค์ สุจริตธรรม, ภูมิประเทศชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) ด้วยพื้นที่บริเวณบ้านดอนมีคลองเชื่อมกับทะเล ทำให้ในอดีตมีเรือสำเภาเข้ามาทำการค้าบริเวณบ้านดอน การค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าแร่ดีบุก การแลกเปลี่ยนข้าว และเครื่องใช้สอย เช่น ถ้วย ชาม เขียนหมาก เป็นต้น บ้านดอนยังคงเป็นเส้นทางเดินทัพของทหารพม่า เพื่อโจมตีเมือง

กลางใน พ.ศ. 2328 (วิสุทธิ์ ลิวากรณ์ และสุพล พิมล, การค้าชุมชน เมืองกลางบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) นำมาสู่เกิดวีรสตรีเมืองกลาง คือ ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร

สำหรับเจ้าเมืองกลางบ้านดอนได้ระบุในพงศาวดารเมืองกลางว่า จอมเผ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศเต็มตามตำแหน่ง มีเถาทองคำ (เจียดทอง) ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรือตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1,473-1,474) โดยเจ้าเมืองกลางบ้านดอนเป็นพี่ชายของจอมร้างบ้านเคียน หรือลุงของท้าวเทพกระษัตรี (จัน) และท้าวศรีสุนทร (มุก) เมื่อจอมเผ่าบ้านดอนถึงแก่กรรม เมืองกลางจึงย้ายไปตั้งที่เมืองกลางบ้านเคียน (สมศักดิ์ พรหมชัย, เจ้าเมืองกลางบ้านดอน, 16 มิถุนายน 2565) จนถึงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4) มีหลักฐานพบว่า พระยากลางคินจันทโรจวงศ์เป็นเจ้าเมืองกลางบ้านดอน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 127) ใน พ.ศ. 2484 บ้านดอนและบ้านเคียนได้รวมเป็นตำบลเทพกระษัตรี (ปัจจุบันเขียนตำบลเทพกระษัตรี) เพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์แก่ท้าวเทพกระษัตรี (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1,474) [ในหนังสือสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 14 ทะเบียน-ธรรมราชา พ.ศ. 2527 ใช้คำว่า ท้าวเทพสตรี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2527: 8,751-8,753)]

บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรีอำเภอกลาง จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่

1. จอมเผ่าบ้านดอน เป็นพี่ชายต่างมารดาของจอมร้างบ้านเคียน ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกลางต่อจากพระยากลางคางเซ่ง จอมเผ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศเต็มตามตำแหน่ง มีเถาทองคำ (เจียดทอง) (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1,473-1,474) ไม่มีบันทึกว่า จอมเผ่าบ้านดอนเกิดและถึงแก่กรรมเมื่อใด มีเพียงคำบอกเล่าของกลุ่มผู้สืบเชื้อสายโลหิตว่า

เก้ากระดุกของจอมเผ่าบ้านดอนบรรจุน้ำไวโนเจดีย์ ณ วัดบ้านดอน หรือวัดเทพกระษัตรี
(ปัญญา ศรีนาค, 2546: 31-32)

2. หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า หรือหลวงพ่อผา มีกิตติศัพท์ในด้านเวทมนตร์คาถา อยู่ยงคงกระพัน ในช่วงที่พม่าจะบุกตีเมืองกลางและใช้บ้านท้าวเทพกระษัตรีเป็นที่รวมพลและตั้งค่ายนั้น พม่าต้องใช้เส้นทางที่ผ่านสำนักสงฆ์ของหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าก่อน ในการนี้หัวหน้าพม่าได้ทำทนายหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าว่า หากพม่าเป็นฝ่ายแพ้พม่าจะไม่ทำอันตรายสำนักสงฆ์และชาวบ้าน แต่หากหัวหน้าพม่าเป็นฝ่ายชนะหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า ต้องให้พม่าตั้งค่ายในบ้านท้าวเทพกระษัตรี ก่อนทำการต่อสู้กันหัวหน้าพม่าได้ทราบว่ หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าเป็นผู้มีเวทมนตร์คาถาอยู่ยงคงกระพัน หัวหน้าพม่าจึงคิดแก้เคล็ด เพื่อเอาชนะหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า เมื่อถึงวันที่ทำการต่อสู้หัวหน้าพม่าได้นำข้าวไปหนึ่ง กำมือและถามหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าว่า “นี่คืออะไร” หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าตอบโดยไม่เฉลียวใจว่า “ข้าว (เข้า)” (สุพล พิมล, หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า, 3 มิถุนายน 2565) ทันใดนั้น หัวหน้าพม่าได้ชักดาบฟันหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าขาดสะพรั่ง แต่หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า ใช้มือรับร่างของท่านไว้ก่อนจะหล่นถึงพื้นแล้วนำมาต่อเข้ากับรอยเดิมจากนั้นใช้มือลูบตามรอยแผล ทำให้ร่างของท่านต่อได้เหมือนเดิม เมื่อหัวหน้าพม่าเห็นเช่นนั้นจึงตกใจและยอมแพ้พร้อมถอยทัพกลับโดยไม่ทำอันตรายตามที่ตกลงไว้ เรื่องอภินิหารของหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าแพร่กระจายออกไป เป็นที่ชื่นชมยินดีและเคารพนับถือของชาวกลางเป็นอย่างมาก (องค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี, 2559)

3. นายนิรันดร์ สุจริตธรรม หรือครูอ๋อง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพรจำปา คนแรก เป็นหมอพื้นบ้านประจำบ้านดอน และเป็นม้าทรงเทพกิมชื้ออ๋อง เป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้าบ้านดอนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ครูอ๋องเป็นที่เคารพของคนในพื้นที่ เนื่องจากท่านให้การช่วยเหลือคนเดือดร้อน ในพิธีงานศพของครูอ๋องจึงมีชาวบ้านทั้งในและต่างพื้นที่จำนวนมากช่วยกันหามโลงศพของท่านไปทำพิธีที่วัด (สัมภาษณ์, ณรงค์ สุจริตธรรม และกนิรี สุจริตธรรม, ครูอ๋อง, 3 มิถุนายน 2565)

สถานที่สำคัญชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอเมือง
จังหวัดภูเก็ต ได้แก่

1. นาโคกพม่า เป็นโคกที่พม่าเคยมาพักทัพเมื่อเกิดสงครามเก้าทัพ โดยพม่า
ลำเลียงทัพมาทางคลองอยู่ตะเภาขึ้นมาทางคลองบางใหญ่ ชุมชุมทัพที่โคกพม่าแล้วชักปีก
กาล้อมเมืองกลาง และตั้งทัพที่บ้านกลาง (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2563: 65)
2. บริเวณจวนเมืองกลางบ้านดอน ในอดีตบริเวณนี้มีการขุดพบแนวกำแพง
เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความยาวด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกประมาณ 90 เมตร
กำแพงด้านทิศตะวันออกติดกับทุ่งนา ในอดีตเคยเป็นคอกม้า ด้านทิศเหนือและทิศใต้ยาว
ประมาณ 70 เมตร บริเวณนอกกำแพงด้านทิศเหนือในอดีตเคยเป็นคุก (คณะกรรมการ
ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 127) ใน พ.ศ. 2550 คณะนักเรียน
โรงเรียนสตรีภูเก็ตนำโดยอาจารย์ฤดี ภูมิภูถาวร ขุดพบแนวกำแพงโบราณ และ
โบราณวัตถุ คือ อีฐ (สมศักดิ์ พรหมชัย, หลักฐานชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 16 มิถุนายน
2565 และฤดี ภูมิภูถาวร, หลักฐานชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 1 กรกฎาคม 2565)
สำหรับใช้สร้างกำแพงมีลักษณะและขนาดเท่ากับอีฐในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อ
เทียบกับอีฐที่บ้านพระยาวิจิตรสงคราม [สมัยรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4)] พบว่า อีฐบ้านพระยาวิจิตรสงครามมีขนาดเล็กและบางกว่า
จึงเชื่อว่า แนวกำแพงที่ขุดพบชุมชนเมืองกลางบ้านดอนอยู่ในยุคจอมเผ่าบ้านดอน และ
คาดว่าบริเวณนี้เคยมีผู้ปกครอง 3 คน คือ จอมเผ่าบ้านดอน พระยาถลางทองพูน และ
พระยาถลางหนู บริเวณนี้ชาวเมืองกลางบ้านดอนเคยขุดพบปืนใหญ่ 3 กระบอก ปืนยาว
1 กระบอก หัวนอโมและแร่แทนตาไลท์หรือขี้ตะกรันจำนวนมาก นอกจากนั้นยังได้ขุดพบ
โบราณวัตถุประเภทอื่น (ฤดี ภูมิภูถาวร, 2550: 39-42) คือ 1) เครื่องใช้ประเภทถ้วยชาม
ได้แก่ ถ้วยชามจากยุโรป จีน เวียดนาม และภายในท้องถิ่น 2) เครื่องประดับ เป็น
กำไลวงรีไม่ครบวง ขนาดประมาณข้อมือเด็ก ตัวกำไลทำจากโลหะมีช่องเล็ก ๆ สำหรับ
ใส่อัญมณี 3) เครื่องใช้ประเภทโลหะ ได้แก่ หมุด ตะปูโลหะ ตาจอบโบราณ 4) ประเภท

ไม่เข้าพวก ได้แก่ หินก้อนเส้า ปืนใหญ่ กระสุนปืนใหญ่ และ 5) หลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ เศษงานกระเบื้อง สกรูตัวใหญ่ ชิ้นส่วนเซรามิก เศษกระเบื้องดินเผา ปืนโตโลหะ เมื่อเทียบเคียงกับของในยุคปัจจุบันมีความคล้ายคลึงมาก คาดว่าไม่น่าอยู่ในยุคเดียวกับยุคเมืองกลางบ้านดอน

3. วัดเทพกระษัตรี เดิมมีนามว่า วัดดอน ต่อมาทางราชการเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงได้เปลี่ยนใหม่ว่า วัดเทพกระษัตรี เป็นชื่อที่เชิดชูท้าวเทพกระษัตรี และท้าวศรีสุนทรที่นำชาวบ้านสู้รบกับพม่าจนได้รับชัยชนะ (อัคราพงษ์ ศิลปรังสรรค์, 2563: 136-137) วัดเทพกระษัตรีสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2019 เป็นวัดแรกในจังหวัดภูเก็ตที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต่อมาได้สร้างเสนาสนะขึ้น เพื่อเป็นการฉลองชัยชนะและความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่от่านเจ้าฟ้า เนื่องจากหลวงพ่от่านเจ้าฟ้ามีส่วนสำคัญในการปกป้องเมืองกลาง (สมศักดิ์ พรหมชัย, วัดเทพกระษัตรี, 16 มิถุนายน 2565)

4. โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี หรือโรงเรียนวัดบ้านดอน เริ่มเปิดโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยใช้ศาลาวัดเทพกระษัตรีเป็นสถานที่เล่าเรียน ใน พ.ศ. 2479 โรงเรียนวัดเทพกระษัตรีได้งบประมาณปลูกสร้างอาคารเรียนซึ่งได้ปลูกสร้างทางทิศตะวันตกของวัดเทพกระษัตรี (โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี, 2560) ภายหลังโรงเรียนวัดเทพกระษัตรีปรับปรุงพื้นที่บริเวณสนามฟุตบอล ทำให้ชุดพบกระดุกมนุษย์ และสิ่งของโบราณ เช่น ดาบ กำไล ชัน ถ้วย เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูป ลูกนิมิต 9 ลูก เป็นต้น จึงสันนิษฐานว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของโบสถ์วัดเทพกระษัตรีมาก่อน (สัมฤทธิ์ แพทย์ขิม และวิสุทธิ์ ลิวารณ์, โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี, 3 มิถุนายน 2565) ในบริเวณใกล้เคียงห่างจากที่พบลูกนิมิตทางทิศใต้ประมาณ 100 เมตร ได้ชุดพบหลุมคอนกรีตที่บรรจุอัฐิเป็นจำนวนมาก จึงได้เชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ตมาร่วมพิจารณาพบว่า ภาชนะที่บรรจุอัฐิมียาวในสมัยอยุธยาตอนปลาย (สมศักดิ์ พรหมชัย, โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี, 16 มิถุนายน 2565)

5. ศาลเจ้าบ้านดอน หรือศาลเจ้ากิมซื่ออ่องแก้วเต้าโป้แก๊ง เดิมศาลเจ้าสร้างเป็นเพิงหลังเล็ก ๆ ตั้งอยู่หน้าโรงจิวบริเวณตลาดบ้านริมโรงเรียนวัดเทพกระษัตรี

ต่อมาได้ย้ายไปอยู่บริเวณต้นโพธิ์หรือทุ่งนางแก้ว ในระยะแรกศาลเจ้าบ้านดอนสร้างด้วยไม้มุงหลังคาด้วยสังกะสี จน พ.ศ. 2495 นายนิรันดร์ สุจริตธรรม (ครูอ่อง) ได้เริ่มพัฒนาศาลเจ้าและให้ชื่อศาลเจ้าว่า กิมชื้ออ่อง และได้เริ่มกินผักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยมีมาทรงคือ ครูอ่องทรงเทพกิมชื้ออ่อง นายจิ้นทรงเทพเอียวเจี้ยน นายพิศทรงเฮียนเทียนสองเต๋ นายสมศักดิ์ทรงไถยเส่งอ่อง นายสุ่ยทรงหงอจิ้นหยิน โดยมีนายว่านแช่เป็นหัวหน้า ครั้งหนึ่งนายหวดเหลียนจากศาลเจ้ากะทู้ทรงเทพกษิเย่ได้เรียกเทพกิมชื้ออ่องว่า “ตัวจี้” แปลว่า พี่สาวคนโต ดังนั้นทุกคนจึงเข้าใจว่า เทพกิมชื้ออ่อง เป็นสตรีและเป็นนักรบ กล่าวกันว่า เทพองค์นี้มีพี่ชายเป็นนายพลนักรบได้เป็นอ่องในประวัติศาสตร์จีน และคำว่า ชื่อ (士) ตามป้ายศาลเจ้า หมายถึง นักรบจึงได้เพิ่มคำว่า ไก้ว เข้าไปเป็นกิมชื้ออ่องไก้ว เพื่อแสดงว่าเทพองค์นี้เป็นสตรี

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ผลการศึกษา พบว่าชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

1. ความเชื่อ ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีความเชื่อเรื่องหมอกกลางบ้าน หรือ หมอพื้นบ้าน เป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมสูง ไม่เก็บเงินค่ารักษาเก็บเพียงค่าบูชาครู เรียกว่า ค่าราด เพราะเชื่อว่าหากรับค่าตอบแทนความหลังจะเสื่อมทันที (ณรงค์ สุจริตธรรม, ความเชื่อชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 16 มิถุนายน 2565) หมอที่รักษาด้วยยาฝีบอกความหลังของยาฝีบอกเป็นสมบัติเฉพาะตัวจะถ่ายทอดให้ผู้อื่นไม่ได้ เว้นแต่เป็นความประสงค์ของฝีบอกซึ่งจะอนุญาตเป็นราย ๆ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 8,378) สำหรับเครื่องยาที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยต้องจัดหาเองตามที่หมอบอก

2. ภูมิปัญญา ในชุมชนเมืองกลางบ้านดอน คือ 1) เพลงพื้นบ้าน คือ เพลงต้นสะตอ เพลงต้อนตอ 2) การละเล่น สมใจ จิตวารินทร์ (2528: 1-8) ได้รวบรวมการละเล่นเกี่ยวกับปริศนาคำทายของชุมชนเมืองกลางบ้านดอน คือ ปริศนาคำทายเกี่ยวกับบุคคล ปริศนาคำทายเกี่ยวกับสัตว์ ปริศนาคำทายเกี่ยวกับพืช ปริศนาคำทายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ และปริศนาคำทายเกี่ยวกับเบ็ดเตล็ด 3) สอบข้อวันสารท

เดือนสิบ เป็นภาชนะทำจากใบเตยสานเป็นกระสอบใบเล็ก ๆ กว้างขนาด 7-8 เซนติเมตร ความสูง 9-10 เซนติเมตร สำหรับใส่อาหารแห้งและขนมเดือนสิบ เช่น ข้าวสาร พริกหอม กระเทียม เกลือ กะปิ ชিং ข่า ตะไคร้ มะพร้าว (ปอกเปลือก) ฟักทอง ชีพรี้า หัวมัน ส้ม เข็มเย็บผ้า ด้าย ไม้ขีดไฟ ขนมเดือนสิบ และรายชื่อญาติที่ตายไปแล้ว เป็นต้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, 2534: 117) บริเวณกันสอบสานเป็นสายร้อยห้อยเป็นพวงยาว เพื่อให้สิ่งของที่ไม่สามารถบรรจุในสอบช่อแขวนหรือวางไว้ต่างหาก เช่น มะพร้าว ฟักทอง ชีพรี้า ชিং ข่า ตะไคร้ เป็นต้น สิ่งของเหล่านี้จะถูกนำไปถวายวัดเพื่อทำบุญและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วในวันสารทเดือนสิบหรือวันทำบุญเดือนสิบ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 158-159; วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2553: 179) 4) การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นายเลียบ ชนะศึก หมอพื้นบ้านในตำบลเทพกระษัตรีได้สำรวจและรวบรวมไว้ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 306-309) คือ การรักษาด้วยเวชบำบัด เป็นการรักษาด้วยสมุนไพรตามอาการ ได้แก่ ยากิน ยาทา ยาพอก ยาหยอด และยาป้าย การรักษาด้วยจิตบำบัดเป็นการรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ โดยใช้เวทมนต์คาถา การเข้าทรง การขอขมา การทำสมาธิ และการสะเดาะเคราะห์ เพื่อขับไล่และป้องกัน ภูตผีปีศาจที่เป็นเสนียดจัญไรไม่ให้มารบกวน วิธีการเหล่านี้เป็นการรักษาทั้งทางกายและใจถือเป็นการรักษาแบบองค์รวม นอกจากนั้นยังมีคาถาที่ใช้ในการรักษาโรคประเภทต่าง ๆ คือ คาถาที่ใช้ป้องกันโรคและอันตราย หมออาจปลุกเสกบนสมุนไพรน้ำ หรือเป่าลงบนกระหม่อมเด็ก คาถาในการบำบัดรักษาแผล คาถาสำหรับเคี้ยวสมุนไพรทำน้ำมันไว้ทาแผล การรักษาด้วยกายบำบัด เป็นการรักษาด้วยการบีบนวด ประคบ และออกกำลังกาย วิธีการรักษาขึ้นอยู่กับชนิดและอาการของโรค การปฏิบัติตามข้อห้ามในการรักษาโรคต่าง ๆ นอกจากจะรับ การบำบัดรักษาด้วยวิธีการข้างต้น ในการรักษาบางโรคมีข้อห้ามบางประการควบคู่กับการรักษาด้วย เช่น ห้ามกินของแสลง (มะพร้าวอ่อน

ขนมจีน แกงกะทิ เห็ด หน่อไม้ หอย ปู ของแสดงที่คนใช้ต้องงดเว้น ได้แก่ ของดองและของมีเนมาทุกชนิด เป็นต้น) สำหรับผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ ห้ามโกรธ เมื่อคลอดแล้วห้ามกินของที่มีรสเย็นเพราะความดันโลหิตสูงทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ส่วนอาหารสำหรับคนไข้ ได้แก่ ปลาเค็มแห้ง (ปลาเสียด) ให้อย่างกินกับน้ำข้าวต้มจนหายป่วย

3. ประเพณี เมืองกลางบ้านดอนมีประเพณีต่าง ๆ ดังนี้ 1) ประเพณีถือศีลกินผัก จัดงานวันขึ้น 1-9 ค่ำ เดือน 9 ตามจันทรคติ ประมาณเดือนกันยายน-ตุลาคม จัดขึ้น ณ ศาลเจ้าหรืออำมเจ้าบ้านดอน หรือศาลเจ้ากิมชืออ่องโก้วเต้าโบ้เก็ง การแห่เทพเจ้าโปรดสัตว์และพิธีส่งพระเป็นการแห่ขบวนเทพเจ้าและคนทรงจากแต่ละศาลเจ้าไปยังสะพานหิน ก่อนวันเริ่มพิธีประเพณีถือศีลกินผักจะมีการทำความสะอาดศาลเจ้ารมกำยานไม้หอม มีการยกเสาธงโกตั้งขึ้นหน้าศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีอัญเชิญเทพเจ้ายกช่งฮ่องเต้ (พระอิศวร) และกิวอ่องไตเต้ หรือกิวอ่องฮุดโจ้ว (เทพเจ้าแห่งดาวนพเคราะห์) หรืออดีตพระพุทเจ้า 7 องค์ และพระโพธิสัตว์ 2 องค์ เป็นประธานในพิธีในศาลเจ้า พร้อมทั้งวางกำลังทหารรักษาการณ์ตามทิศ โดยใช้ธงสีสัญลักษณ์ปัก 4 ทิศ และทิศกลาง 1 ทิศ พร้อมกับนำตะเกียง 9 ดวง ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์การเริ่มพิธีประเพณีถือศีลกินผักแขวนบนเสาโกตั้งในเวลาเที่ยงคืน ตลอดพิธีถือศีลกินผัก 9 วัน ต้องประกอบพิธีย่อยสำคัญตามวันที่กำหนด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554: 97-98) คือ พิธีบูชาเทพเจ้า พิธีโขกข์ พิธีช้องเก็ง พิธีบูชาดาว พิธีอ้วเก็งหรือแห่เทพเจ้า พิธีไถ่หย้อหรือพิธีลุยไฟ พิธีไถ่หย่าน หรือพิธีสะเดาะเคราะห์ และวันส่งพระ 2) ประเพณีไหว้ตายายผีกลาง (ผีกลาง) และการบวงสรวงบรรพชนผู้กล้าเมืองกลาง มีการไหว้ในพื้นที่บ้านเคียนบ้านเหริ่ง บ้านดอน บ้านสาคุ โดยมีของเซ่นไหว้ เช่น น้ำซุบ 9 อย่าง คือ น้ำซุบหย่า น้ำซุบเยาะ น้ำซุบเคย น้ำซุบควี่ น้ำซุบหมก น้ำซุบเซี่ยะ น้ำซุบโคร น้ำซุบหัวข่า และน้ำซุบเมือง พร้อมขนม เช่น ขนมห่อ ขนมเทียน ขนมข้าวเหนียวกล้วย ขนมเปียกขนมต้ม และขนมพื้นบ้านอื่น ๆ มะพร้าวอ่อน สำหรับอาหารควมมีแกงไก่ แกงหอยขม กุ้งปู ปลา เนื้อควาย สมัยก่อนมีการฆ่าควายทั้งตัวมาใช้ทำอาหารในงาน มีการช่วยกันเย็บกระทง สำหรับใส่ของเซ่นไหว้ (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2563: 115) 3) งานบุญ

เดือนสิบ โดยทั่วไปนิยมจัดในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันทำบุญ แต่ในชุมชนเมืองกลางพื้นที่บ้านดอน จัดในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 จะทำบุญที่วัดเทพกระษัตรี (วัดบ้านดอน) (วิสุทธิ์ ลิขวากรณ์, งานบุญเดือนสิบชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) ชาวบ้านเตรียมอาหารคาวหวาน โดยเฉพาะอาหารที่ปู้ย่าตายายชอบ พร้อมกระถางเปรต เมื่อถึงวัดชาวบ้านนำอาหารในปีนโตตักแบ่งอาหารสำหรับพระสงฆ์หรือจะถวายทั้งปีนโต แล้วจึงทำพิธีกรรมทางศาสนา รับศีลฟังธรรม บังสุกุลซื้อตายายที่ล่วงลับไปแล้ว พระสงฆ์สวดบทพาหุงให้ศีลให้พร ชาวบ้านจะตักบาตรที่ศาลาตักบาตร ร่วมกันและถวายอาหารแก่พระสงฆ์ รอจนพระฉันอาหารเสร็จ ชาวบ้านจะรับประทานอาหาร หลังจากนั้นทำพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเตรียมกระถางเปรตไปวางนอกวัดแจกทานแก่ชาวเล (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 264-265) ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของงานบุญเดือนสิบ คือ การเตรียมกล่าวคือ ชาวบ้านจะเข้าป่าตัดหวายเพื่อเตรียมทำจาดและเคยทำสบช่อ การทำจาดและช่อเป็นการแสดงความสามัคคีของชาวบ้านที่ร่วมมือกัน เสียสละเวลามาช่วยทำจาดและสบช่อ โดยการจาดต้องเตรียมให้เสร็จก่อนวันเดือนสิบ และก่อนถึงวันเดือนสิบจะมีการสวดจาดและช่อ ตอนเช้าจึงแห่จาดและช่อไปวัด (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต กลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม, 2544: 13-14) 4) พิธีสวดจาด เมื่อจัดตกแต่งจาดเรียบร้อยแล้วจะนำจาดมาวางหน้าบ้าน และจัดสถานที่ เวลากลางคืนจะนิมนต์พระมาสวดฉลองจาด มีรำมะนาฉลองตลอดคืน ในตอนเช้าชาวบ้านจะช่วยกันนำพุ่มและจาดไปวัดเป็นอันเสร็จพิธี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 266) 5) การหามศพ เป็นประเพณีโบราณที่ชาวบ้านช่วยกันหามศพไปวัด เนื่องจากในอดีตก่อนการคมนาคมไม่สะดวก ต้องข้ามน้ำ ข้ามคันทนา การหามศพสามารถพบเห็นได้ในชุมชนเมืองบ้านดอน โดยเห็นได้ในวันปลงศพ ซึ่งมีชาวบ้านประมาณ 10-20 คน ช่วยกันยกศพออกจากบ้านเพื่อนำไปเผาศพที่วัด (ชิรวัดน์ นิจนตร, 2546: 53)

6) สวดกลางบ้าน ที่มาของสวดกลางบ้านเริ่มจากการมีพระอุกสวด คือ มีพระภิกษุมาตี โหม่ง และตีกลองหน้าบ้านเพื่อสวดโดยที่ไม่บอกให้เจ้าบ้านรู้เพื่อความเป็นมงคลแก่บ้าน ในเวลากลางคืน หรือการปลุกเจ้าของบ้านแล้วเข้าไปสวดมนต์ในบ้าน ภายหลังจากชาวบ้าน ถือปฏิบัติมาเป็นประเพณีท้องถิ่น (วิสุทธิ์ ลิวากรณ์, การสวดกลางบ้านชุมชนเมืองกลาง บ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) และเป็นการเล่นสนุกที่ได้กุศล นิยมทำในเดือนเมษายน ช่วงก่อนหรือหลังสงกรานต์เล็กน้อย หรือช่วงเข้าพรรษา (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2563: 125) แต่ละหมู่บ้านจะสวดแยกกัน แล้วจะมารวมที่จุดใหญ่บริเวณตลาดบ้านดอน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลาง บ้านดอน พบว่า

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน การศึกษาประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัด ภูเก็ตซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ โดยพบการระบุไว้ในพงศาวดารเมืองกลางว่า จอมเฒ่าบ้านดอนได้รับพระราชทาน เครื่องยศตำแหน่ง โดยเจ้าเมืองกลางบ้านดอนเป็นที่ชายของจอมร้างบ้านเคียน หรือเป็น ลูกของท้าวเทพกระษัตรี (จัน) และท้าวศรีสุนทร (มุก) จอมเฒ่าบ้านดอนเป็นเจ้า เมืองกลางบ้านดอนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรม โกศ หรือเมื่อจอมเฒ่าบ้านดอนถึงแก่กรรม เมืองกลางบ้านดอนจึงย้ายไปอยู่ที่เมืองกลาง บ้านเคียน จนถึงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4) มีหลักฐานว่า พระยาถลางคิน จันทโรจวงศ์เป็นเจ้าเมืองกลางบ้านดอน ต่อมาใน พ.ศ. 2484 บ้านดอน และบ้านเคียนได้รวมเป็นตำบลเทพกระษัตรี หรือตำบลเทพกระษัตรีในปัจจุบัน เพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์แก่ท้าวเทพกระษัตรี

เมืองกลางบ้านดอนเป็นชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต เหตุที่เรียกว่า บ้านดอน เพราะมี ลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายเกาะ เป็นที่ราบสูง มีคลองขนาดใหญ่เชื่อมกับทะเล มีน้ำ

ล้อมรอบและน้ำท่วมไม่ถึง ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีการทำนา ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนเป็นช่วงที่ข้าวออกรวง ทำให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนเมืองกลางบ้านดอนช่วยกันเกี่ยวข้าว คนในชุมชนเมืองกลางบ้านดอนยังทำสวนยางพารา สวนผลไม้ เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ เป็นต้น และร่อนแร่ดีบุกบริเวณเขาล้อม การมีคลองเชื่อมกับทะเลทำให้ในอดีตมีเรือสำเภาเข้ามาทำการค้าในพื้นที่บ้านดอน ซึ่งการค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าแร่ดีบุก มีการแลกเปลี่ยนข้าว และเครื่องใช้สอย เช่น ถ้วย ชาม เขียนหมาก เป็นต้น ทั้งยังเคยเป็นเส้นทางเดินทัพของทหารพม่าเพื่อโจมตีเมืองกลางใน พ.ศ. 2328 นำมาสู่เกิดวีรสตรีเมืองกลาง คือ ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร

นอกจากนั้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนยังพบข้อมูลของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ 1) จอมเผ่าบ้านดอนเป็นที่ชายต่างมารดาของจอมร้างบ้านเคียน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกลางต่อจากพระยาธรรมาธิราช จอมเผ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศตามตำแหน่ง อย่างไรก็ตามไม่พบบันทึกที่กล่าวถึง จอมเผ่าบ้านดอนเกิดและถึงแก่กรรมเมื่อใดมีเพียงคำบอกเล่าของกลุ่มผู้สืบเชื้อสายโลหิตว่า ถ้ากระดูกของจอมเผ่าบ้านดอนถูกบรรจุไว้ในเจดีย์ ณ วัดบ้านดอน หรือวัดเทพกระษัตรี 2) หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า หรือ หลวงพ่อผา มีกิตติศัพท์ในด้านเวทมนตร์คาถาอยู่คงกระพัน ในช่วงที่พม่าบุกจู่โจมเพื่อใช้บ้านท้าวเทพกระษัตรีเป็นที่รวมพลและตั้งค่าย หัวหน้าพม่าได้ทำทายเป็นหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า โดยระบุว่า หากพม่าเป็นฝ่ายแพ้จะไม่ทำอันตรายต่อสำนักสงฆ์และชาวบ้าน หากพม่าเป็นฝ่ายชนะหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าต้องให้พม่าตั้งค่ายในบ้านท้าวเทพกระษัตรี ในการนี้พม่าเป็นฝ่ายยอมแพ้พร้อมกับถอยทัพกลับ เรื่องอภินิหารของหลวงพ่อท่านเจ้าฟ้าแพร่สะพัดออกไป ทำให้เป็นที่ชื่นชมยินดี เคารพนับถือของชาวกลางเป็นอย่างมาก และ 3) นายนิรันดร สุจริตธรรม หรือครูอ่อง เป็นผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียนพรุจำปา เป็นหมอพื้นบ้านประจำพื้นที่บ้านดอน และเป็นม้าทรง เป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้าบ้านดอน ครูอ่องเป็นที่เคารพของคนในพื้นที่ เนื่องจากท่านให้การช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน

สำหรับสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ 1) นาโคกพม่า เป็นโคกที่พม่าเคยพักทัพเมื่อสงครามเก้าทัพ โดยพม่าลำเลียงทัพมาทางคลองอยู่ตะเภาขึ้นมาทางคลองบางใหญ่ และชุมนุมทัพที่โคกพม่า แล้วซึกปีกกาล้อมเมืองกลาง และตั้งทัพที่หน้าบ้านกลาง 2) บริเวณจวนเมืองกลางบ้านดอนในอดีต บริเวณชุดพบแนวกำแพงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กำแพงด้านทิศตะวันออกบริเวณติดกับทุ่งนาในอดีตเคยเป็นคอกม้า และบริเวณนอกกำแพงด้านทิศเหนือในอดีตเคยเป็นคุก ใน พ.ศ. 2550 อาจารย์ฤดี ภูมิภูถาวร ได้ชุดพบแนวกำแพงโบราณ และโบราณวัตถุ คือ อิฐ ซึ่งใช้สร้างกำแพงมีลักษณะและขนาดเท่ากับอิฐในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อเทียบกับอิฐที่บ้านพระยาวิจิตรสงคราม [สมัยรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4)] พบว่า อิฐบริเวณบ้านพระยาวิจิตรสงครามมีขนาดเล็กและบางกว่า จึงเชื่อว่า แนวกำแพงที่ชุดพบบริเวณบ้านดอนอยู่ในยุคของจอมเผ่าบ้านดอน และคาดว่าบริเวณนี้เคยมีจอมเผ่าบ้านดอน พระยาถลางทองพูน และพระยาถลางหนู เป็นผู้ปกครอง นอกจากนี้บริเวณนี้เคยชุดพบปืนใหญ่ ปืนยาว หัวอนโมและแร่แทนตาไลท์หรือซีตะกรันจำนวนมาก 3) วัดเทพกระษัตรี เดิมมีนามว่า วัดดอน ต่อมาทางราชการเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงเปลี่ยนเป็นวัดเทพกระษัตรี เป็นชื่อที่เชิดชูท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทรนำชาวบ้านสู้รบกับพม่าจนได้รับชัยชนะ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2019 เป็นวัดแรกในจังหวัดภูเก็ตที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต่อมาได้สร้างเสนาสนะขึ้นเพื่อเป็นการฉลองชัยชนะและความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่ót่านเจ้าฟ้า หรือหลวงพ่อดำ เนื่องจากหลวงพ่ót่านมีส่วนสำคัญในการปกป้องเมืองกลาง 4) โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี หรือโรงเรียนวัดบ้านดอน เริ่มเปิดโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยใช้ศาลาวัดเทพกระษัตรีเป็นสถานที่เล่าเรียน ใน พ.ศ. 2479 โรงเรียนวัดเทพกระษัตรีได้งบประมาณปลูกสร้างอาคารเรียนซึ่งได้ทำการปลูกสร้างในทิศตะวันตกของวัดเทพกระษัตรี ภายหลังโรงเรียนวัดเทพกระษัตรีปรับปรุงพื้นที่บริเวณสนามฟุตบอล ทำให้ชุดพบกระดูกมนุษย์ และสิ่งของโบราณ เช่น ดาบ กำไล ชัน ถ้วย เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูป ลูกนิมิต 9 ลูก เป็นต้น จึงสันนิษฐาน

ว่า พื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นที่ตั้งของโบสถ์วัดเทพกระษัตรีมาก่อน และในบริเวณใกล้เคียง ได้ขุดพบหลุมคอนกรีตที่บรรจุอัฐิเป็นจำนวนมาก สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ตได้พิจารณาว่า ภาชนะที่บรรจุอัฐิมีอายุอยู่ในช่วงตอนปลายของกรุงศรีอยุธยา 5) ศาลเจ้าบ้านดอน หรือศาลเจ้ากิมชื้ออ่องไก่อ้วไต้โบ้แก้ง เดิมศาลเจ้าสร้างเป็นเพิงหลังเล็ก ๆ อยู่หน้าโรงจิว บริเวณตลาดบ้านดอนริมโรงเรียนวัดเทพกระษัตรี ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ทุ่งนางแก้ว ในระยะแรกศาลเจ้าบ้านดอนสร้างด้วยไม้มุ่งหลังคาด้วยสังกะสี จน พ.ศ. 2495 นายนิรันดร์ สุจริตธรรม (ครูอ่อง) ได้เริ่มพัฒนาศาลเจ้าและให้ชื่อศาลเจ้าว่า กิมชื้ออ่อง และได้เริ่มกินผักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2. ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน พบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีความหลากหลาย สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจนในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา และประเพณี ได้แก่ หมอกลางบ้านหรือหมอพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การละเล่น สอบช่อวันสารทเดือนสิบ การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การรักษาโรคด้วยเวชบำบัด การรักษาด้วยจิตบำบัด ประเพณีถือศีลกินผัก ประเพณีไหว้ตายายผีกลาง (ผีกลาง) และการบวงสรวงบรรพชนผู้กล้าเมืองกลาง งานบุญเดือนสิบ พิธีสวดจาด การหามศพ สวดกลางบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

อภิปรายผล

ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ตมีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีความสำคัญกับจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนปลาย เมืองกลางบ้านดอนมีบทบาทสำคัญทางการเมือง และเศรษฐกิจ มีบุคคลสำคัญที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความศรัทธาทางศาสนาของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสุนทรชัย ขอบยศ (2562) ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นความหลากหลาย การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อตำนาน เรื่องราวปรัมปราในฐานะที่เป็นความเชื่อ การบอกต่อของคนท้องถิ่น และการให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในฐานะผู้เล่าเรื่อง (Oral History) และสอดคล้องกับ ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร (2562) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประกอบด้วย เรื่องราวและความเป็นมาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน เขตจังหวัดนครสวรรค์ ความสัมพันธ์กับเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน คติชน ภูมิปัญญา และวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต พบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนเดิมมีความหลากหลาย สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจนในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา และประเพณี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สอดคล้องกับนันทวิช นุสารถ (2560) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน ได้สรุปเป็นองค์ความรู้ พบว่า คุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เป็นองค์รวม โดยการรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ให้มาสัมพันธ์กันจนเกิดมิติรอบด้าน สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชนท้องถิ่นและจารีตประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของคนในสังคม เป็นสรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชนท้องถิ่นใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิตในการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นทำให้ชุมชนและชาติผ่านพ้นวิกฤตและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนไว้ได้

การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจรากฐานทางสังคม อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของ ทำให้คนในชุมชนได้รับรู้ที่มาของตนเอง เข้าใจเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ วิถีชีวิต และคุณค่าของ

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สั่งสมมายาวนาน นำไปสู่ความภาคภูมิใจ ความผูกพัน และความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของพื้นที่ อีกทั้งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากร การวางแผนจัดการพื้นที่ และการส่งเสริมเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ตลอดจนสามารถนำภูมิปัญญาและเรื่องเล่าท้องถิ่นไปต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสร้างรายได้ให้กับ คนในชุมชน องค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นยังสนับสนุน การเรียนรู้เชิงพื้นที่ซึ่งช่วยทำให้เกิดการเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นจริง นำมาสู่การเกิด ทักษะการสืบค้น การคิดวิเคราะห์ และการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ อีกทั้งช่วยป้องกันการ สูญหายมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นยังสามารถ นำไปใช้ประกอบการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรม ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือใช้เป็นข้อมูล ประกอบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชน และชุมชนตระหนักถึงคุณค่ามรดกท้องถิ่นที่มีมาแต่อดีต และสนับสนุนกลุ่มที่ทำงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้สามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดในการพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับการศึกษาของชัยวัฒน์ ทองเพ็ช และสุธาทิพย์ งามนิล (2563) ศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้วิถีการทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า หน่วยการเรียนรู้วิถีการทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนา หน่วยการเรียนรู้และสร้างแบบวัดที่มีคุณภาพ โดยผู้เรียนรายงานความภาคภูมิใจใน ท้องถิ่นด้วยตนเองโดยการทำแบบวัดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทั้งนี้การจัดเนื้อหาสาระ การเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผ่านกระบวนการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ โดยแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานความต้องการในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ และมี

กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้โดยตรง สร้างเจตคติ ค่านิยม ความภาคภูมิใจ และอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน นอกจากนี้ในการศึกษาของ ดุษฎี ช่วยสุข (2559) ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา บ้านชีทวน พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านรูปแบบการสื่อความหมาย ทางการท่องเที่ยวนั้นควรที่มีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับโบราณสถานและวัตถุที่มีในพื้นที่ การจัดทำป้ายสื่อความหมาย มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การจัดทำของที่ระลึกด้วยการนำ รูปแบบของโบราณสถานและโบราณวัตถุมาสร้างเป็นรูปจำลอง การสร้างคู่มือทางการท่องเที่ยวของชุมชน และรวมไปถึงการจัดทำข้อมูลในสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลใน เว็บไซต์ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น
2. ควรศึกษาแรงจูงใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในจังหวัดภูเก็ต
3. ควรศึกษาและจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงกับสถานที่อื่น ๆ ในจังหวัดภูเก็ต และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
4. ควรออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). รายงานสถิติประจำปี 2540.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต. กรมศิลปากร.

จารุณี คงกุล. (2565). *อันดามันวิวรรณ์*. โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.

ชัยวัฒน์ ทองเพ็ช และสุธาทิพย์ งามนิล. (2563). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 10(1), 93-108.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). *อารยธรรมพื้นฐานทางประวัติศาสตร์*. ต้นอ่อนแถมมี.

ชิววัฒน์ นิจนตร บรรณาธิการ. (2546). *ประวัติและผลงาน “เลียบ ชนาศึก”*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). สถาบันราชภัฏภูเก็ต.

ดุษฐ์ ช่วยสุข. (2559). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ทัศนศึกษา บ้านชีทวน. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 4(2), 296-309.

เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี. (2563). *วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เมืองถลาง บ้านเคียน*. ป่าตองอ็อฟเซ็ทเพลส.

นันทวัช นูนารถ. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 12(34). 17-26.

ปัญญา ศรีนาค. (2546). *ถลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก*. มติชน.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17 : สุบินสำนวนเก่า : วรรณกรรม-หาดใหญ่, อำเภอ.* มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

- _____. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 3 : คอกช้าง : การจับช้างเถื่อน-จับ จูตธมโม*. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. ราชบัณฑิตยสถาน. (2527). *สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 14 ทะเบียน-ธรรมราชา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ประยูรวงศ์. โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี. (2560, 6 กันยายน). *ประวัติโรงเรียน*. http://watthepkrasattrischool.ac.th/datashow_42758
- ฤดี ภูมิภูถาวร. (2550). *นักประวัติศาสตร์รุ่นเยาว์กับการสืบค้นเมืองกลางบ้านดอน*. ภูเก็ตบุลเลทิน.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2553). *นามานุกรม เครื่องจักสาน*. เมืองโบราณ.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต. (2534). *เลียบ ชนะศึก : ชุนทรัพย์วัฒนธรรมกลาง*. หอวัฒนธรรมภูเก็ต ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต.
- สมใจ จิตวารินทร์. (2528). *ปริศนาคำทายจากบ้านดอน*. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต กลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม. (2544). *ผู้เฒ่าเล่าขาน เรื่องงานเดือนสิบภูเก็ต*. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2562). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 17(2), 115-138.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี. (2559, 1 เมษายน). *วัดเทพกระษัตรี (วัดบ้านดอน)*. <https://www.thepkrasattri.go.th/travel/detail/511/data.html>.
- ออมสิน จตุพร และอมรรรัตน์ วัฒนาร. (2562). การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 21(4), 342-356.
- อัศราพงษ์ ศิลประังสรรค์. (2563). วัดเทพกระษัตรี. *SBL บันทึกประเทศไทย*, 10(104), 136-137.

Author

Asst. Prof. Dr. Jarunee Khongkun
Department of Community Development,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phuket Rajabhat University
21 Moo 6, Thepkasattri Road, Ratsada Sub-district,
Mueang District, Phuket 83000
Tel: 081-939-0529 E-mail: jarunee.k@pkru.ac.th